

Molnos Péter: A csábítás fegyvere

P. SZÜCS JULIANNA: LE A SZNOBOKKAL!

Mesélek egyik kedvenc képemről, amely természetesen nincs, nem is lehetne az alább ismertett könyvben. A mű angol és a New York-i Frick-gyűjteményben látható. A vásznat Thomas Gainsborough festette a 18. század utolsó előtti évtizedében és a londoni Saint James-park sétányát ábrázolja, amint megtelik turnürös dámákkal, bőséggel redőződő színes szoknyájukkal és kivillanó dekoltázsukkal. Késő rokokó eleganciájuk már-már egységes tömeget alkot. Azaz csak alkotna, ha balról nem közelítene e szép társasághoz két férfi kísérő nélküli hölgy. Ők nem hordanak dekoltázst és színeket sem viselnek testükön. Fehérben vannak, akár a szobrok. Ők mások. De ami a legmegrázóbb, legalábbis a parkban sétáló többi hölgy arckifejezése szerint az lehet: nincs abroncs a szoknyájuk alatt. A két halovány hölgy talán látta Pompejtit, most tért vissza a Grand Tourról, vagy csak imént tette a kan-

dallópárkányra Sterne vagy Richardson egyik érzelmes regényét, mert ezen élmények hatása alatt ők máshogyan öltözködnek. Jól látszik: két világ csap össze itt a parkban. Az ancien régime a maga túlszabályozott *ódivata* és az antikba mártott természetimádat forradalmian *új divatja*. A régiek a szemükkel meg tudnák ölni a sétányra induló, ingruhájukkal felvágó és tetőtől talpig „nonkonformba” burkolt kolléganőket. Érdemes lenne szólni még a háttér laza lombozatáról, a körvonalak fénypárába burkolt lány hullámvásárlásáról s persze ember és táj képegesszé oldott harmóniájáról, egyáltalán a festmény remekműszerűségéről. Vagy mégsem? Ez a kép ugyanis – számomra – csak első „olvasatban” tartozik a művészettörténet nagy fegyvertényei közé. Második „olvasatban” szocioszösszenet, társasági tudósítás, divatbeszámoló. A fennkölt tudományhoz képest szinte pornográfia. Ettől olyan érdekes.

A felettes ének is szól, meg az alantásnak is. Így vagyok én ezzel *A csábítás fegyvere* című gigászi méretű tanulmány-gyűjteménnyel (?), forrásválogatással (?), esszéisztikus miniarckép-sorozattal (?), gyönyörűséges reprodukciókat fölvonultató albummal (?) is. Egyrészt méltánylandó, sőt lenyűgöző a közel négyszáz oldalon hömpölygő ismeret- és képanyag, amely főként annak a Molnos Péternek köszönhető, aki végigszemezgette a divatérzékeny és divatra érzékeny magyar festészet tetteit a 19. század végétől a 20. század közepéig. (Jók a vendég szerzők is, leginkább a szocialista korról beszámoló Simonovics Ildikó, de a kisportrékkal nagyot dobó Turbucz Dávid, Ablonczy Balázs és Nyáry Krisztián is.) Szóval maga a könyv, úgy is, mint ismeretterjesztő kiadvány, de úgy is, mint sokkilós, bájjal teli, nagy összevissza ajándékosár. (A szerkesztés is Molnos Péter bátorságát tükrözi.)

Másrészt meg fölkelti az emberben mindazt az „alantas ösztönt”, aminek a magas művészet-hez nincsen sok köze. Az intimpistáskodást. A sztorihajhászást. A pletykaéhséget. Egyszóval a mindennapi Életet, minden fakszni, mórifikálás, sznobizmus nélkül. Ezek a „kis”, de inkább „közepes” és „nagy” színesek leginkább a „kertes” háttérinfókban olvashatók, amelyeket a könyv főszövegétől nem léniák választanak el, hanem feketére, pirosra, sárgára nyomott papírlapok. Ilyenekkel tele. Tudták, hogy a múlt századfordulón a hölgyeknek „*jobban tetszett az atilla a redingotnál*” (Pekár Gyula)? Meg hogy „*Az internátusokban és a kolostorokban a fiatal lányoknak még a kádfürdőt is hosszú fehér ingben kellett élvezniük*” (Stefan Zweig)? Továbbá hogy „*finom hölgy sohasem rágja, nedvesíti szivarját, hanem csak az ajkához érinti, szippant belőle, természetes módon fújja el a füstöt*” (Wohl Janka)? Valamint hogy „*ha nemzetközi térdkalács-versenyt rendeznének, kiderülne, hogy nincs három nő, aki nyugodtan mutogathatja a térdét*” (Báró Hatvány Lili)?

És mindez semmi ahhoz képest, hogy Elisabeth Arden talán-talán akkor is a kedvese gróf Batthyány Gyulának, ha az meg homoszexuális, hogy Almássy Jacqueline elszerezi a nála negyven évvel idősebb Cartier ékszerész, pedig az nagyon nős, s hogy Putty Lia egy rossz vamp, szórja a pénzt, morfínnal él, és különben is hangosfilmre alkalmatlan rikácsoló hanggal verte meg a sors.

A múlt idő a fényes (szerintem túlságosan fényes) lapokon egyszeriben megszépített jelenné válik. Nem is a kipreparált műtárgyak miatt. Inkább, mert az eliramló tegnapok itt oly esendők és törekenyekké szublimálódnak, hogy az már önmagában is nosztalgiát kelt. „*Ma már nem kell túlságosan beleélnünk magunkat a modernizmus sikeréért küzdő »progresszív« erők doktrinér elszántságába – így a szerző –, élvezhetjük a megfestés bravúrait... és érdeklődéssel vehetjük számba a fiatal Pest érzelmvilágát, etikettjét és pazar divatjelenségeit.*” Szóval most szabadságon vagyok, csillagtávolságra a normatív eszményektől és a szakmai fegyelemtől. Így is érezném, ha az élvezetben nem akadályozna a középkori láncos kódexeket idéző súly és méretezés. Némi izomláz árán így is megoldottam a lapozgatást.

Legkevésbé Lilian Harvey történetével tudtam betelni. A káprázatosan szép félangol, félnémet dívával, aki Dietrich-pótlékként édegett részben a náciánál, részben magyarországi birtokán, Tetétlenen, míg ki nem derült, hogy a látással ellentétben éppen nem a Reich hűséges szolgálója: zsidómentő volt, úgyhogy a Gestapo országokon át loholt utána, mindhiába. De így is elmaradt a happy end, „jutalomból” népi demokráciánk továbbdöngözte őt, talpalatnyi

földet sem hagyva meg neki. Rauscher György festett róla egy majdnem giccset, de kit érdekel a festmény minősítése! Hiszen Lilian olyan széke volt, kék szemű és karcsú... A korabeli *Színházi Élet*ben is csak az ilyesmi tulajdonságoknak volt értelme, ha egyáltalán.

Mert *művészet* dolgában ez a különös könyv sokszor bukik (kár, hogy a sajtóhibák miatt is), de ami az *életet* illeti, abban nagyon valószínűságszagú. Mert nem az a kunszt, hogy újra és ismét és megint bebizonyosodik: Vaszary János nem csak a legszabadabb magyar poszt-impresszionisták egyike volt, de felettébb értett a festői női kalap megjelenítéséhez, továbbá a fűzőből kibuggyanó mezítelen hús – minden anekdotát nélkülöző – valőrökben gazdag látványához. Ez benne van minden korszak-monográfiában.

Az már inkább merész vállalkozás, hogy ugyanez a könyv néhány fejezettel odébb nemcsak a majdnem giccset, hanem a megcélzott mondanivaló kedvéért a totál giccset is beszerkeszti. Minden szégyen, prudéria, pirulás nélkül. Szánthó Mária *pin-up* girlökre emlékeztető félaktjai – legalábbis mindeddig – nemcsak a kanonizált művészettörténet aranylapjait kerülték el, hanem azt a *middle class* érdeklődésére számító műkereskedelmi piacot is, amelynek csúcán például a tömegtermelésre berendezkedett Kádár Bélát és az önisméltésekbe merült Scheiber Hugót, alján pedig mondjuk a kései Glatz Oszkárt és az itt is emlegetett Pekáry Istvánt lehetett megfigyelni.

Szánthó ugyanis esztétikai értelemben *non-art*. De szociológiai értelemben nagyon is jelenvaló, sőt jellemző. Ő fejezte ki leginkább és úgy, ahogy a társadalomtudományi tankönyv azt leírja: „a szépet” csak a bulvárból ismerő, „a kultúrát” csak az úri szomszéd ablakán keresztül megleső kispolgár ízlését. A divat illékony fátylan átsejtlő erotikus aktot, ahogy a hollywoodi filmeket sűrűn látogató Mórlicka azt elképzeleli. S miután a Molnos szerkesztette könyv inkább ízlésről szól, semmint a művészettörténetről, inkább az akkori jelen, semmint az utókor ítéletét tükrözi, meg kell békülni „a művésznő” ittlétével. Hencegni ezután sem lehet vele azért.

Ámbár furcsa gyöngyök ragyognak ki olykor a *Pesti Hírlap*, az *Az Est*, a *Sport im Bild* és mindenekelőtt a megunhatatlan *Színházi Élet* által dokumentált látványvilágból, a szerző és szerkesztő kutatásának legfontosabb forrásvidékeiről. Ebben az összeállításban Vörös Géza, Emőd Aurél vagy Frank Frigyes divatozó képei akkor is remek darabok, ha időnként gyanús társaságba keveredtek. Gróf Batthyány Gyula pedig újra bebizonyította, hogy a hajdani édes élet dekadens és morbid, pervertált és arisztokratikus figuraképzésének

még akkor is meg lehet bocsátani, ha a szakma mind a mai napig töpreng: szabad-e Dévénynél betörni az efféle léha manírral. Szabad, mert nagyon eredeti.

Más kérdés, hogy szabad-e két világot, az úri Magyarországot és a proletár Magyarországot, a könyv két legrészletesebben megjelenített történelmi periódusát, divatszempontból egyenlőtlen mércével mérni? Szabad-e egykénél a gyarlóságot, a dölyföt, az önző gazdagságot szinte bepárasodott szemmel fölmutatni, kihagyni a munkást és a szegényembert, bevenni a pakliba a díszparasztot és a kitüntetésektől roskadozó államférfit, míg a másiknál mindig elverni a port a csak szavakban létező egyenlősdin, az agyonmelegetett elvtársi korrupció híres példáin és a konfekcióruházat rossz munkakultúrából fakadó termékein.

Persze Molnosnak is igaza van, csak az ő stílusa megbocsátóbb, ironikusabb, érzékenyebb. És Simonovicsnak is igaza van, csak az ő stílusa kegyetlenebb, akkurátusabb, politizálóbb. Egyikük művészettörténész, aki pompás kéjutazást szervezett magának Kieselbach Tamás jóvoltából a saját világával határos rokonterületre. Másikuk divattörténész szakember, aki racionálisan vizsgálja a működés rendellenességeit.

Kettőjük egymásutániságából mégis az jön le, hogy az egyik korszakban a bűn is bocsánatos dolog, a másikban meg a vétekért is a pokol tüze jár. Például a Horthy-korszak népművészet által ihletett ruháin a tulipános, szegfűs, matyós motívumok „*az ország legnépszerűbb exportcikkévé, az organikusan formálódó magyar brand egyik központi elemévé válhatott*”. A Rákosi-korszakban, amikor „*a ruhák díszítésében a népi hagyományok motívumkincsét elevenítették fel*”, szóval hasonló tulipános, szegfűs, matyós motívumok, az Nyugat-tagadásnak, időtlen toporgásnak és kényszer-puritanizmusnak számított. Ez nem igazság.

Két szerző, két szempont, ugyanolyan hímzés. Mintha a Saint James-parkban sétáló hölgyek akkor is gyilkos osztályharcos tekintetet váltanának, ha mind egyenruhát öltenének, miközben együtt kénytelenek vonulni a forrónadrágos, farmeres, pólós szép új világ felé.

A csábítás fegyvere. Divat, stílus és öltözködés száz év magyar festészetében.
Szerk. Molnos Péter. Kieselbach Galéria, Budapest, 2018. 9900 Ft/31 euró
